

ОПШТИНА ШТИП
КОМИСИЈА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ, СОВЕТ НА ОПШТИНА ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ ШТИП

**СОСТОЈБИ, ПРЕДИЗВИЦИ И ПЕРСПЕКТИВИ ВО
ВОСПИТАНИЕТО И ОБРАЗОВАНИЕТО ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

штип, 2016

СОВРЕМЕНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ

-СОСТОЈБИ, ПРЕДИЗВИЦИ И ПЕРСПЕКТИВИ-

зборник на трудови

2016, ШТИП

ОПШТИНА ШТИП
КОМИСИЈА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ, СОВЕТ НА ОПШТИНА ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

СОВРЕМЕНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ
-состојби, предизвици и перспективи-

2016, Штип

MUNICIPALITY OF STIP
COMMITTEE ON EDUCATION, COUNCIL OF THE MUNICIPALITY OF STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

CONDITIONS, CHALLENGES AND
PERSPECTIVES IN EDUCATION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

2016, STIP

Издава

НУ-УБ „Гоце Делчев“ Штип

За издавачот

Милена Ристова-Михајловска

Организационен одбор

Снежана Мирасчиева–претседател

Членови

Соња Петровска, Емилија Петрова Ѓорѓева, Никола Смилков, Снежана Јованова Митковска, Даниела Коцева, Весна Ничева, Елена Ташкова, Јовче Арсов, Соња Николова, Атанас Крстовски, Цветанка Красиќ, Снежана Санева, Илија Митров, Трајан Коцев, Данче Николовска Вратеовска, Димитар Љуботенски, Зоран Костовски, Вања Цамбазова Николовска, Јане Миланов, Маја Ашкилова, Јордан Митков, Ирена Китанова, Верица Јосимовска, Оливер Цацков

главен и одговорен уредник

Снежана Мирасчиева

уредник

Соња Петровска

уредувачки одбор

Снежана Мирасчиева (Македонија), Димитар Димитров (Бугарија), Младен Вилотијевиќ (Србија), Нина Биједиќ (Босна и Херцеговина), Лилјана Тодорова (Бугарија), Татјана Атанасова Пачемска (Македонија), Кристинка Селаковиќ (Србија), Јосип Милат (Хрватска), Емилија Петрова Ѓорѓева (Македонија), Трајан Попковчев (Бугарија), Крстивоје Шпијуновиќ (Србија)

јазична редакција на македонски јазик

Весна Ристова

лектура на англиски јазик

Снежана Кирова

дизајн на корица

Никола Смилков

техничка поддршка

Верлица Јосимовска

печати

Полиестердеј -исток, Штип

Тираж 500

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

37(082)

СОВРЕМЕНОТО воспитание и образование : состојби, предизвици и перспективи : зборник на трудови / [главен и одговорен уредник Снежана Мирасчиева]. - Штип : НУ Универзитетска библиотека "Гоце Делчев", 2016. - стр.148 : илустр.53; 30 см

На наспор. насл. стр.: Conditions, challenges and perspectives in education in the Republic of Macedonia. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите. - Abstract

ISBN 978-608-242-037-0

1. Ств. насл. на наспор. насл. стр.

а) Образование - Зборници

COBISS.MK-ID 102297098

СОДРЖИНА

Предговор.....	10
1. Марина Алексовска, Виолета Стошевска, Лидија Николовска – Георгиевска Растеме заедно Marina Aleksovska, Violeta Stosevska, Lidija Nikolovska-Georgievska We grow together.....	11
2. Билјана Ефтимова Бошкова, Деспина Сивевска Природната околина како средина за учење на децата од предучилишна возраст Biljana Eftimova Boskova, Despina Sivevska Natural environment as a learning environment of preschool children.....	13
3. Емилија Петрова Ѓорѓева Карактеристики на современото училиште во контекст на воспитната компонента Emilija Petrova Gjorgjeva Characteristics of modern school in the context of the educational component.....	19
4. Валентина Петрушева Естетското – важен аспект на современото образование и воспитание Valentina Petruseva Aesthetic – an important aspect of the contemporary education and upbringing	22
5. Габриела Димова Здравствената едукација на родителите - тенденција на образованието денес Gabriela Dimova Health education of parents - tendency of education today	26
6. Снежана Јованова-Митковска Техники на учење во високошколската настава Snezana Jovanova- Mitkovska Technique of learning at the academic teaching.....	30
7. Снежана Мирасчиева Современа настава за современо образование Snezana Mirascieva Modern teaching for modern education	35
8. Верица Јосимовска Застапеноста на интеркултуралните вредности во системот на современото образование и воспитание Verica Josimovska The presence of intercultural values in system contemporary education.....	38
9. Милена Ристова-Михајловска Жанрот полемики во старата писмена традиција и неговата актуелност во современите образовен процес Milena Ristova-Mihajlovska The genre polemics in the old written tradition and its relevance in the modern educational process	41
10. Павлина Николовска, Нада Ѓоргова, Влатко Николовски	

	Специфични развојни потешкотии кај децата како проблем во современото образование Pavlina Nikolovska, Nada Gjorgova, Vlatko Nikolovski Specific developmental disorders in children as a problem in modern education	49
11.	Славица Танева Анева Инклузијата во образованието, позитивните и негативните страни од аспект на општеството со посебен осврт на ученици со аутизам Slavica Taneva Aneva Inclusion in education, advantages and disadvantages with respect of society with special reference to students with autism	55
12.	Даниела Коцева Меѓуетничките односи во образовниот систем Daniela Kocева Interethnic relations in the educational system	58
13.	Стојко Стојков Изучувањето на македонската национална историја во бугарските училишта Stojko Stojkov The study of Macedonian national history in Bulgarian schools	63
14.	Снежана Јованова-Митковска Социометриски истражувања-потреба, значење Snezana Jovanoa-Mitkovska Sociometric research - necessity, importance	67
15.	Елена Мирасчиева Методот на демонстрација во индивидуалната настава по флејта Elena Mirascieva Method of demonstration in individual teaching of flute	73
16.	Оливер Цацков Учењето по пат на откривање незаменлива компонента во наставата по историја Oliver Cackov Learning by exploring - irreplaceable component in the teaching of history	76
17.	Драгана Кузмановска, Снежана Кирова, Биљана Иванова Интернационалниот карактер на народните пословици и поговорки Dragana Kuzmanovska, Snezana Kirova, Biljana Ivanova International character of sayings and proverbs	79
18.	Марија Тодорова, Татјана Уланска Рано изучување на странски јазик Marija Todorova, Tatjana Ulanska Early language acquisition	83
19.	Лилјана Макаријоска, Жаклина Ѓорѓиоска Кон реализацијата на областа дијалектологија во гимназиското образование Liljana Makarijoska, Zaklina Gjorgjioska Towards the implementation of the area of dialectology in high school education	87
20.	Деспина Сивевска Средствата за масовна комуникација и слободното време на децата и младите Despina Sivevska Means of mass communication and leisure time of children and youth	92

21. Киро Јорданов Градиме мостови преку МИО активности Kiro Jordanov Building bridges through MIE's activities	97
22. Веска Влахова Педагошкиот пристап во образовниот процес на субјектот – наставник во корелација со субјектот ученик Veska Vlahova Pedagogical approach in the educational process of the subject – teacher in relation to the subject – student	105
23. Билјана Алексова Даневска Техники за градење на самодоверба кај децата во ран детски развој од одделенска настава во наставата по англиски јазик Biljana Aleksova Danevska Techniques for building confidence in children in early child development in lower grades in teaching english language	109
24. Киро Јорданов, Драгица Петрова, Загорка Чапова Дигитална зависност кај учениците Kiro Jordanov, Dragica Petrova, Zagorka Chapova Digital addiction of students	115
25. Славица Стојанова, Трајче Стојанов Образованието како место за изградба на добар граѓанин Slavica Stojanova, Trajce Stojanov Education as a place for building a good citizen	124
26. Снежана Ставрева Веселинова, Трајче Стојанов Од екоетика до екосвест Snezana Stavreva Veselinova, Trajce Stojanov From eco-ethics to eco-awareness	128
27. Снежана Мојсоска, Данче Николовска Вратеовска Економскиот раст и знаењето за банкарските наспроти пазарните финансиски системи Snezana Mojsoska, Danche Nikolovska Vrateovska The economic growth and the knowledge about banking versus market financial systems	131
28. Слаѓана Костадиновска, Данче Николовска Вратеовска, Миле Вратеовски Функциите на менаџментот на човечки ресурси и банкарските институции Slagjana Kostadinovska, Danche Nikolovska Vrateovska, Mile Vrateovski Functions of the management of human resources and the banking institutions	136
29. Данче Николовска Вратеовска Наученото од глобалната економска криза (2008) за силните и слабите страни на финансискиот систем и макроекономската стабилност во македонија Dance Nikolovska Vrateovska The learned of the global economic crisis (2008) about the strenghts and the weaknesses of the financial system and macroeconomic stability in Macedonia	140
30. Данче Николовска Вратеовска Детерминантите на инфлацијата низ различните макроекономски школи Dance Nikolovska Vrateovska Detreminants of the inflation through the various macroeconomic schools	145

постојат сродности и заеднички црти со другите индоевропски народи, пред сè на лингвистичка основа.

Во овој труд, со доближување на еден многу мал квантум од македонски, германски и англиски ПП на извесен начин може да се насети постоењето на единството на човечката мисла, иако се работи за компарација на овие кратки жанрови само на три јазични целини.

Собирањето и анализата на истите ни пренесува не само информации во традиционална смисла, туку и ни дава информација за тоа како различните животни аспекти биле или се рефлектирале во умот на луѓето, а кои се од големо значење за перцепцијата на светот. Истражувајќи ги ПП можеме слободно да кажеме дека на овој начин секој народ, секое поколение, разграничувајќи го битното од небитното, преку нив го предава во наследство на идните генерации само она најбитното. ПП ни помагаат на сите нас кои сме во потрага по т.н. тотална слика да се навратиме назад кон минатото и да го разбереме човекот од минатото, кој според зборовите на Диркем, е дел од сите нас (сп. Јакимовска 1997).

Литература

- Величковски, Б. (2001). Сид без малечки камчиња не стои. Пословични паралели. Институт за фолклор. Скопје;
- ----(2002). Македонско-англиски и англиско-македонски пословични паралели. Институт за фолклор. Скопје;
- - -(2009). Македонски пословици и поговорки. кн.73. Институт за фолклор „Марко Цепенков“. Скопје;
- Велковска, С.(2002). Белешки за македонската фразеологија. ИМЈ. Јазикот наш денешен. кн. 8. Скопје;
- - -(2003). Фразеологијата на Мисирков. Научен собир: Македонскиот јазик- минато, сегашност, иднина. ИМЈ. 16-18октомври. ЛЗБ. год. ЛШ.4-6.Скопје;
- - -(2008). Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник. Скопје;
- Кузмановска, Д., Петковска, Б., Ничева, В. (2014). Успешен трансфер на поговорките и пословиците од еден во друг јазик. Годишен зборник 2013 - Филолошки факултет, УГД - Штип. ISSN 1857-7059
- Кузмановска, Д. (2014). Пословици и поговорки со анимална компонента во германскиот и во македонскиот јазик, докторска дисертација, Универзитет “Св. Кирил и Методиј” , Филолошки факултет “Блаже Конески” – Скопје (необјавено)
- Никодиновски, З. (1992). Фигуративните значења на анималната лексика во францускиот и во македонскиот јазик: Инсекти. докторска дисертација. Филолошки факултет-Блаже Конески. Скопје ;
- - -(2007). Семиологија на говорот и на јазикот. 2-ри Август С. Штип;
- Поп Јовановски, А.(1991). Македонски народни пословици. Студентски збор.1 изд. Скопје;
- DUDEN (1997). Redewendungen und sprichwortliche Redensarten. Band II.- Mannheim/Leipzig/Zurich;
- - - --(1998): Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Bearb. v. G. Drosdowski u. W. Scholze- Stubenrecht. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich;
- Friedrich, W. (1976). Moderne deutsche Idiomatik. Alphabetisches Wörterbuch mit Definitionen und Beispiele. 2 neubearbeitete Auflage. Max Hueber Verlag. München;
- Mieder, W. (2006). Andere Zeiten, andere Lehren. Sprichwörter zwischen Tradition und Innovation. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren.

УДК 37:81'243-053
(прегледен труд)

РАНО ИЗУЧУВАЊЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИК

Апстракт: Познавањето на странски јазици во денешно време е еден од основните предуслови да бидеме во тек со брзиот начин на живот и постојаниот развој. Затоа, од големо значење е да се обрне поголемо внимание на процесот на изучување на странски јазик и низата прашања поврзани со него, како на пример: Од која возраст е најдобро да се почне, дали се оптоварува детето, колку јазици може да се учат паралелно итн. Токму тие прашања се дискутираат во овој труд т.е. се обрнува внимание на наставата по странски јазик на рана возраст. Се дава осврт на општите карактеристики и специфичните принципи на раното изучување на странски јазик, општите цели на наставата по странски јазик во основно училиште, се анализира јазичната способност на децата од предучилишна и училишна возраст и развојот на јазичните вештини. Целта на трудот е да ги разоткрие можностите што ги нуди оваа настава како и неопходните услови, ефикасни техники и методи за успешно спроведување на истата и предноста од изучување на странски јазик на раната возраст.

Клучни зборови: настава, странски јазик, рана возраст, усвојување.

EARLY LANGUAGE ACQUISITION

Marija Todorova¹, Tatjana Ulanska²
^{1,2}Faculty of Philology, “Goce Delchev” University, Shtip

Abstract: Knowledge of foreign languages is one of the essential prerequisites required to follow the fast pace of the continuing development of life today. Therefore, it is of great significance to take the importance of the process of foreign language acquisition into account as well as its related issues, like: What is the right age to learn a foreign language, how many foreign languages can be learnt at a time, etc. The above mentioned issues are discussed in this paper, especially focusing on the teaching process of foreign languages at early age. It gives a short review of the general features and specific principles regarding early language acquisition, the general goals of foreign language teaching in primary education, it also analyzes the communication skills of pre-school and school age children as well as the development of the communication skills. The purpose of this paper is to present the possibilities that this teaching process offers, as well as the necessary conditions, effective techniques and methods for its successful realization and the advantage of early language acquisition.

Key words: teaching process, foreign language, early age, acquisition.

Вовед

Во последните години раното изучување на странски јазик има сè поголемо значење, а за тоа сведочи и фактот дека странските јазици веќе се предлагаат и изучуваат на што порана возраст, дури тие се вклучени и во програмите на детските градинки. Но, се поставува клучното но сеуште дискутабилно прашање за кое многу научници имаат различни мислења, „Од која возраст е најдобро да се започне со изучување на јазици?“ Некои сметаат дека 3-годишната возраст е идеална за тоа бидејќи од тогаш кај децата веќе е изграден системот на родниот јазик. Други пак, сметаат дека мозочните јазични центри имаат оптимален капацитет на возраст помеѓу 1-9 години, и затоа тој период се смета за најсоодветен да се започне со изучување на странски јазици. Иако имаат спротивставени мислења по ова прашање, сепак повеќето се сложуваат дека на рана возраст, без никакви проблеми, може да се усвојуваат повеќе од еден јазик, а со одминувањето на времето тоа станува сè потешко па дури и невозможно.

Виготски смета дека ефективноста на усвојување на јазикот се зголемува со поместување на возрастната граница. Според него, најдобро ги владееме јазиците што сме ги учеле на рана возраст (Виготски 1997: 28-46).

Научниците заклучуваат дека раната возраст е создадена за учење на странски јазици и според нив, тоа не само што не го оптоварува детето туку напротив, го поттикнува детскиот интелект и развој. Изучувањето на странски јазик на рана возраст му овозможува да научи и втор па и трет странски јазик подоцна во неговиот живот.

Изучување на странски јазик на рана возраст

Под рано изучување на странски јазик се подразбира наставата за деца од предучилишна и училишна возраст т.е. од 4-5 до 10-11 годишна возраст. Наставата се спроведува најчесто преку игра.

Игрите за време на часовите по странски јазик претставуваат средство за зацврстување на знаењата, за вежби или за активен одмор. Детето е подготвено да учи, да слуша, да повторува, да имитира, да си игра, отворено е кон другите и има способност за јазично усвојување. Тоа има потреба да зборува, да биде сослушано, да допира предмети, да истражува, да открива, има вродена љубопитност. Учителот треба да создава весела и непринудена атмосфера за време на час и да се стреми да предизвика интерес и радост за изучување на странскиот јазик. Кај децата треба да се развијат позитивни емоции за усвојувањето на странските јазици, да се развива желба за комуникација колку и да е минимално нивното знаење а не да стравуваат дека ќе бидат казнети затоа што не знаат. Многу голема улога игра и неговото невербално однесување (надворешен изглед, мимики, гестови...). Наставата се спроведува претежно на странскиот јазик и е исполнета со различни активности како на пр. пеење, цртање, танци итн. а се употребуваат и различни форми на работа: по двојки, по групи, индивидуална работа или фронтална настава. При фронталната настава се дава предност на повторувањето во хор или на верижните игри. Новиот материјал се воведува и повторува во првата половина на часот, додека децата сеуште имаат концентрација. Треба да се има во предвид дека тие се полни со енергија и ентузијазам но исто така пак брзо се изморуваат при реализација на некоја активност. Затоа е потребно активностите и игрите постојано да се менуваат со цел да се задржи вниманието и интересот кај децата. Описменувањето на јазикот кој што се изучува т.е. развојот на јазичните вештини, читање и пишување е еден од клучните проблеми со кој се соочуваат не само децата туку и учителите. Развојот на овие две вештини се заснова на вештините за слушање и зборување, што значи дека усвојувањето на фонемите претходи на усвојувањето на графемите. Кога станува збор за буквите, децата првично само ги распознаваат печатните и ракописните латински букви а дури потоа стекнуваат навика за нивно пишување т.е. усвојувањето на печатната буква претходи на усвојувањето на ракописната.

Принципи на наставата по странски јазик на рана возраст

Секој човек има исклучително близок и емотивен однос кон својот мајчин јазик и поради тоа, изучувањето на странски јазик, посебно на рана возраст, е многу поразлично од учењето на било кој друг предмет изучуван на мајчин јазик. Затоа се издвојуваат неколку исклучително важни принципи на наставата по странски јазик на рана возраст (Стефанова 2007: 37):

- 1. Принцип на комплетна настава** - има водечка улога во утврдувањето на методиката и организацијата на учебниот процес. Исто така, овој принцип треба да се земе во предвид и при изборот на учебниот материјал.
- 2. Принцип на активен пристап во наставата** – странскиот јазик се усвојува преку извршувањето на вербални активности (драматизирање, пеење, рецитирање итн.) или невербални активности (цртање, танци, гимнастика итн.).
- 3. Принцип на изучување на странски јазик преку игра** – играта ги мотивира децата да ги употребуваат и на тој начин да ги усвојуваат јазичните структури што се изучуваат. Учењето преку игра треба да биде насочено кон постигање на конкретна учебна цел и учителот треба да биде сигурен дека конкретната игра ќе доведе до постигање на точно определена јазична цел.
- 4. Принцип на разновидност во наставата** – за да се задржи вниманието на децата, наставата треба да биде динамична и разновидна во која што се интегрираат активности сврзани со музиката, театарот, уметноста итн.
- 5. Принцип на непринудена, слободна и релаксирана атмосфера** – ваквата атмосфера за време на час, кај децата предизвикува радост, љубов и желба да учат странски јазик и им помага да создадат позитивен став кон новото и непознатото. Активностите кои бараат поголема концентрација и активностите за одмарање треба наизменично да се редуваат. Чувството дека е постигнат успех е гаранција за понатамошно учество во учебниот процес.
- 6. Принцип на намерно и постојано повторување** – сè што е ново, постојано се употребува во нови ситуации но континуирано се проширува за да се спречи заборавањето што е карактеристично за таа возраст.
- 7. Принцип на утврдување на достигнувања, а не оценување на знаење** – постигнувањата на децата се утврдуваат за време на час т.е. за време на нивното изразување и творење. Напредокот на децата треба да биде транспарентен како за децата така и за нивните родители. Учителот треба да врши редовна проверка и многу внимателно да ги коригира

грешките од позиција на помошник и партнер а не контролор. Грешките се неизбежни и тие треба да се ориентир за понатамошната работа на децата.

Цели на наставата по странски јазик во основно училиште

Стекнувањето на јазични навики и вештини не е на прво место во целите на наставата на рана возраст. Во општите цели на наставата по странски јазик во основно училиште се вбројуваат следните (Стефанова 2007: 64):

- Да допринесе за целосен развој на детето и неговите емотивни, творечки, социјални, умствени и јазични способности;
- Да му даде на детето дополнителна можност за ориентирање во светот;
- Да допринесе за создавање на позитивен однос кон учењето на странски јазик;
- Да предизвика голем интерес и желба за изучување на странските јазици;
- Да му овозможи на детето да се запознае со други култури и да ги осознае сличностите и разликите меѓу нив и мајчиниот јазик и култура;
- Да го научи детето на стратегии за учење со што ќе му потпомогне да учи сè посамостојно;
- Да го мотивира детето, да ги учи странските јазици како средство за меѓукултурна комуникација.

Општите цели се постигаат преку постигање на специфичните цели на наставата по странски јазик на рана возраст, кои се претставени преку четирите јазични вештини: слушање, читање, пишување и зборување.

Заклучок

Од сето ова може да се заклучи дека раната возраст е соодветна за учење на странски јазици и бидејќи влијае позитивно на детскиот развој и интелект треба да се стремиме кон реализирање на овој тип настава. Таа овозможува да се усвојуваат повеќе странски јазици без поголеми проблеми и потешкотии а тоа пак ќе ги поттикнува и охрабрува младите на мултилингвизам, да учат и зборуваат повеќе јазици, во интерес на меѓусебно разбирање и комуникација. Како што веќе истакнавме, клучна улога во реализирање на наставата по странски јазик на рана возраст има учителот а од голема важност се и просторот и опкружувањето т.е. училницата, ресурсите и материјалот, активностите итн. Наставниците кои се ангажирани за спроведување на овој тип настава треба да бидат обучени за специфичноста на оваа работа со ученици на рана возраст, треба да умеат да ја испланираат и реализираат наставата со разновидни активности, да умеат да комуницираат како со децата, така и со нивните родители. Многу е важно да се истакне дека учителот треба да биде добар психолог и дека неговото однесување и реакции можат да ги мотивираат или демотивираат децата за изучување на странски јазик. Ако децата се чувствуваат сигурни и задоволни во училницата, тие ќе пројават желба и интерес да го учат јазикот. Училницата во која децата го минуваат времето треба да биде адаптирана на нивната возраст и во неа да владее топла, позитивна и пријатна атмосфера. Просторот треба да биде весел, шарен и украсен со соодветни визуелни помагала и средства кои се користат за педагошки цели. Материјалот кој се користи на час и сите ресурси, алатки и активности треба да бидат разновидни, интересни и соодветни за возраста на детето. Наставниците можат да се служат со конкретни предмети на пр. играчки и кукли или пак да користат фотографии, флеш карти, цртежи, брошури или постери.

Литература

- ВьГотский, Л. С. (1997): „Лекции по психологии“, СПб, Союз.
- Любенова, И. (2004): „Възможности на ранното чуждоезиково обучение“, София.
- Симеонова, Ы. (2000): „Преподавателят по чужд език. Комуникативна ориентация и комуникативност в обучението“, София.
- Стефанова, П. (2007:37): „Чуждоезиково обучение-учене, преподаване, оценяване“, София.
- Стойчева, М. (2006): „Европейска езикова политика“, София.
- French, G. (2007): “Children’s early learning and development”, National Council for Curriculum and Assessment (NCCA).
- Kantelinen, R., Liisa Sokka-Meaney E. & Pogosian, V. (2008): Seminar Papers on Early Foreign Language Education, University of Joensuu.
- Meisel, J.M. (1990): “Two first languages: Early grammatical development in bilingual children”, Dordrecht: Foris.

- Tabors, P.O. (2004): “One child, two languages: A guide for preschool educators of children learning English as a second language”, Baltimore: Paul Brookes Publishing Co.